

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/34, p. 323-338

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12621>

ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

This article was checked by iThenticate.

ORHAN PAMUK'UN "KIRMIZI SAÇLI KADIN" ROMANINDA GEÇEN TASARLAMA KİPLERİNE DİLBİLİMSEL BİR BAKIŞ

Tuğba SARIKAYA AKSOY*

ÖZET

Türkçede kip, belli bir söylem ortamında konuşucunun iş, oluş ve durum karşısındaki tutumunu gösteren bir dilbilgisi kategorisidir. Bir kip, birden fazla kiplik anlamı ifade edebilir. Bazı durumlarda cümlelerin sözdizimsel yapısından dolayı kiplik anlam ortadan kalkabilir. Konu üzerine yapılmış olan çalışmaların çoğu kip ve zaman kavramlarının birbirine karıştığını ve bu kavramların zaman zaman birbirinin yerine kullanıldığını gösterir. Bazı araştırmacılar *kip* için *tarz* terimini tercih ederken; bazıları *zaman* için *kip* terimini kullanır. Geleneksel tarzda yazılmış dilbilgisi kitaplarında genellikle zaman için kullanılan kip terimi, *haber kipleri* (belirli geçmiş zaman, belirsiz geçmiş zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman ve geniş zaman) ve *tasarlama kipleri* (istek, dilek-koşul, gereklilik, buyrum) olmak üzere iki bölümde incelenmiştir. Haber ve tasarlama kipleri oluş ve kılış fiillerinin zamanını göstermesinin yanında meydana gelen olayların ve durumların nasıl yapıldığını da anlatan kiplik anlamları da ifade etmektedir.

Türkçede tasarlama kipleri, fiillerin ifade ettiği kavramları öznel olarak istek, şart, gereklilik ve emir biçiminde anlatır. Bu kavramlar genellikle konuşucunun olay veya durum karşısındaki tutumunu ve eylem karşısındaki düşüncesini ve duygusunu ifade eder. Ancak bu kiplerin kendi anlamları dışında çok sayıda önemli işlevleri de bulunmaktadır. Yapılan araştırmalar tasarlama kiplerinin biçim ve işlevlerinin çoğu zaman iç içe geçtiğini, bu kiplerin arka planında bir istek ifadesi taşıdığını ve aynı eklerin farklı işlevlerde kullanılabilirdiğini göstermiştir.

Tasarlama kipleri Orhan Pamuk'un "Kırmızı Saçlı Kadın" adlı romanı üzerinden dilbilimsel açıdan incelenecektir. Son zamanlarda kip, kiplik ve bu terimlerin alt bölümlerini oluşturan tasarlama kipleri üzerine çeşitli çalışmalar yapılsa da son dönem yazarlarının eserleri üzerinden bir incelemenin yapılmadığı görülmüştür. Bu çalışma ile postmodern tarzda yazılan bir romanda geçen tasarlama kiplerinin nasıl kullanıldığı görülecektir.

* Arş. Gör. Gazi Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, El-mek: tsarikaya88@gmail.com

Çalışmada, ilk önce kip teriminin tanımı araştırmacıların görüşleri doğrultusunda verilecek, Türkçede tasarlama kipleri kısaca tanıtıldıktan sonra Orhan Pamuk'un "Kırmızı Saçlı Kadın" romanından örneklem metoduyla seçilen örnek cümleler aracılığıyla istek, şart, gereklilik ve emir kiplerinin durumu, birbirinin yerine kullanılması ve aralarındaki geçişler tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: kip, kiplik, tasarlama kipleri, "Kırmızı Saçlı Kadın".

A LINGUISTIC VIEW TO SUBJUNCTIVE MOODS IN ORHAN PAMUK'S "KIRMIZI SAÇLI KADIN"

ABSTRACT

Mood is the grammar category which determines the attitudes of speakers towards function, process and situation in Turkish. A mood can consist of more than one modality meaning. In some situations, modality meaning may disappear due to syntactic structure. The studies indicate that the concepts of mood and time interfere with each other and these concepts are used interchangeably from time to time. While some of the researchers have used the term of style instead of mood, some have used the term of mood instead of time. In traditional grammar books, the term of the mood is often used instead of time and is basically divided into two sections which are *indicative moods* (definite past tense, indefinite past tense, present tense, future tense and aorist tense) and *subjunctive moods* (optative, conditional, necessity, imperative). Indicative and subjunctive moods are not only structures that show the time of process and manner of action; but also they explain how events and situations are done with modality meanings.

In Turkish, subjunctive moods express the concept that is defined by actions in the form of optative, conditional, necessity, imperative moods in relation to subjective aspects. These concepts often explain speakers' attitudes towards the event or situation and thoughts and emotions towards actions. However, these moods have many different, important functions apart from their meanings. The studies have showed that these moods are seen to have mostly intermixed in terms of both form and function, they have the expression of desire at the background and the same attachments can be used in different functions.

Subjunctive moods will be examined by way of Orhan Pamuk's "Kırmızı Saçlı Kadın" in terms of linguistic. Recently, even though different studies have been done about subjunctive moods which composing mood, modality and subdivision of these terms, it has not been done yet the examination about works of recent authors. How to use subjunctive moods which have passed the novel written postmodern style will be shown with this study.

In this study, firstly the definition of mood will be explained the light of the opinions of the researchers; after subjunctive moods in Turkish will be expressed briefly that the situation of optative,

conditional, necessity, imperative moods, these moods can be used instead of each other and transitions between them will be discussed with the help of examples that Orhan Pamuk's "Kırmızı Saçlı Kadın" has been analyzed.

STRUCTURED ABSTRACT

The topic of *mood* and *modality* is of interest to both linguists and philosophers today. While mood is related to morphology, modality is related to semantics. In traditional grammar books, the term of mood which is often used for *time*, is basically divided into as *indicative moods* and *subjunctive moods*. Indicative and subjunctive moods are not only structures that show the time of process and manner of action; but also they explain how events and situations are done with modality meanings. During the communication process, the grammar category which gives the information about the verb which speaker uses is called as the *mood*. *Modality* is a semantic category which shows the speaker's attitude, viewpoint, perspective and evaluation in the case of process and action are unreal.

Not only must the effects of language elements, but also non-linguistic elements be taken into account when determining the meaning in the sentence. It is a well-known fact that the non-linguistic elements such as emphasis and toning give deep meanings to the expression. It is thought that in the novel "Kırmızı Saçlı Kadın" we have examined, we can understand both with the help of punctuation marks and also the expressions which reflect the moods in the frame of context can be explained with modality term. Each expression which is specified as the functions of the subjunctive moods is actually a modality.

A limited number of studies have been carried out on subjunctive moods in Turkey. Some of these are studies in which only a single mood and modality are examined from different aspects. In the majority of studies, there is a special focus on the structural elements in the texts. However, in the recent studies such as in theses and books, it has been seen that moods also have been examined from the functional point of view.

"Kırmızı Saçlı Kadın" is the latest novel of Orhan Pamuk. The novel has been written in postmodern style. Since there is not any study conducted on this subject in a postmodern novel, there has been a motivation for us to examine the subjunctive moods consisting of optative, conditional, necessitative and imperative moods functionally in the novel of "Kırmızı Saçlı Kadın" by Orhan Pamuk.

This functional study has once again proven that the meaning prosperity of Turkish cannot be constructed with only the structural elements. That a language has a very functional feature is important since it shows the frequency of occurrence and vitality of the language. For this in mind, the productive structure and expression power of the language were tried to be shown by examining the subjunctive moods in this novel functionally.

The optative mood is a subjunctive mood which gives the meaning of request, intention and desire. It indicates that the work is desired and intended. In the novel of “Kırmızı Saçlı Kadın”, the optative mood has been used in five different functions besides the meaning of the request. These functions are condition, order, intention, monition and request, respectively.

The conditional mood is a subjunctive mood which links a process or an action links to a “condition” or a “request-intention”. It is constituted by adding the suffix -sA marker to the base and stem of the verb to express condition and wish. This mood which is used as the auxiliary sentence of the main sentence, is separated from other subjunctive moods. This mood is dependent on the main sentence so that it cannot carry a judgment on its own. A sentence which is conjugated with the suffix -sA marker, which is not an auxiliary sentence but can stand alone might be as an expression of request or wish.

In the novel of “Kırmızı Saçlı Kadın”, the conditional mood has been used in ten different functions besides the meaning of the condition. These functions are declaring situation, generalisation, explanation, cause and effect, warning, certainty, expectation, assumption, probability, recommendation, comparison, estimation and indecision.

The term of necessity has been used with different terms such as “gereklik” (Gencan, 2001: 315; Ergin, 2006: 312; Ediskun, 2005: 182; Dizdaroğlu, 1963: 17), “gerekirlik” (Deny, 1941: 372), “gerekmelik” (Emre, 1945: 464) and “gereklilik” (Bilgegil, 1982: 270; Timurtaş, 1977: 132; Topaloğlu, 1989: 78; Korkmaz, 1992: 71) in our grammar books until today. Today, there have been modality markers such as *gerek*, *lazım*, *zorunda*, *şart*, *meçbur*, *icab et-* ets. which express necessity in addition to the suffix -mAll marker in Turkish.

The main function of the necessitative mood is to notify necessity and obligation of the work. In the novel of “Kırmızı Saçlı Kadın”, the necessitative mood has been used in nine different functions besides the meaning of the necessary. These functions are obligation, wish, estimation, assumption, probability, recommendation, inducement, despair, indecision, certainty, consolation and ridicule.

The imperative mood is a grammatical form which expresses the situation that is desired in the form of imperative. In this mood, mood affixes and personal affixes are interlocked. Therefore, there is a different imperative marker for each person.

In the novel of “Kırmızı Saçlı Kadın”, the imperative mood has been used in thirteen different functions besides the meaning of the imperative. These functions are wish, condition, explanation, notification, informing, invitation, respect, politeness, request, accepting, warning, recommendation, inducement, expostulating, cause and effect, disregard, measure, confidence and pleading.

Since the study has been limited on a single novel, it cannot be said that all functions of subjunctive moods have not been examined. It will be possible to say if there are other functions of subjunctive moods in addition to the ones found in this study by adding another sources. We

can say that the selected source is sufficient to express our goal not to exceed the aims of this study.

Keywords: mood, modality, subjunctive moods, "Kırmızı Saçlı Kadın".

Giriş

Kip ve kiplik konusu bugün hem dilbilimcilerin hem de felsefecilerin ilgisini çeken bir konudur. Kip (mood) biçimbilimle, kiplik (modality) ise anlambilimle ilgili kavramlardır. Bugüne kadar, kip kategorisi üzerine gramer kitapları ve çeşitli çalışmalarda birçok görüş öne sürülmüştür. Kip kategorisi, fiilin diğer kategorileri zaman ve görünüş ile bağlantılı olduğundan, gramerlerde ve çeşitli araştırmalarda zaman zaman farklı yorumlanmıştır.

Araştırmacılar geleneksel dilbilgisi kitaplarında *kip* terimini *haber kipleri* ve *tasarlama kipleri* olarak iki bölümde incelerler. Bu çalışmalarda kip, genellikle *zaman* terimine karşılık olarak kullanılır. Haber ve tasarlama kipleri oluş ve kılış fiillerinin zamanını göstermesinin yanında meydana gelen olayların ve durumların nasıl yapıldığını da anlatan işaretleyicileri de ifade etmektedir. Cümlede fiilin ne zaman ortaya çıktığını veya çıkacağını gösteren ve konuşurun tutumunu yansıtan belli dilbilgisi yapıları vardır. İletişim sürecinde konuşurun aktardığı fiile dair sözü edilen bilgileri veren dilbilgisi kategorisi *kip* olarak adlandırılmaktadır (Hirik, 2010: 6; Hirik, 2015: 1365).

Kiplik, konuşucunun cümledeki oluş veya kılış fiilinin gerçek olup olmaması durumunda nasıl bir tutum takındığını, bu durum için görüşünün, bakış açısının, değerlendirmesinin ne olduğunu gösteren bir anlam bilimi kategorisidir. Kiplik, dilde fiil çekimleri, kiplik kelimeleri, edatlar, vurgu, söylem gibi değişik şekiller aracılığıyla ortaya çıkabilmektedir (Aslan Demir, 2008: 17).

Kiplerin *-sA*, *-mAll*, *-A* vb. eklerle sınırlanması cümlenin sadece yapısal olarak incelenmesini sağlayarak dili sınırlandırmaktadır. Dil belirli kalıplara sığdırılmayacak kadar kuralsız ve özgündür. Kipleri belirleyen ekler kimi zaman sözsüz iletişimin kimi zaman da bağlamın ortaya çıktığı koşullar nedeniyle birkaç işlevi birden yüklenmektedir.

Toplumlar, toplumsal hayattaki güçlerini pekiştirmek için tarih boyunca dillerini zenginleştirme çabasında olmuşlardır. Bu amaçla kimi zaman yeni kelimeler türetmiş kimi zaman da kullanılmakta olanların anlam alanlarını genişletmek, daraltmak ve kaydırmak yoluna gitmişlerdir. Cümle içerisinde kelimelerin dizilişi ele alınan yapıların birden fazla işleve sahip olacak şekilde kullanılmasını sağlamıştır (Acarlar, 1969: 250-254).

Cümlede dil birimleri tek başlarına kullanılamazlar. Mutlaka diğer dil birimleriyle etkileşim halindedirler. Her bir dil birimi, bir diğerinin bildirdiği bilgiyi desteklemek üzere vardır (Üstünova, 2004: 683). Cümlede anlamın belirlenmesinde sadece dil birliklerinin değil dil dışı unsurlarının da etkisi göz önünde bulundurulmalıdır. Konuşmaya etki eden vurgu, tonlama gibi dil dışı unsurların ifadeye derin anlamlar yükleyeceği bilinmekle beraber incelediğimiz "Kırmızı Saçlı Kadın" romanında hem noktalama işaretleriyle anlayabileceğimiz hem de bağlam çerçevesinde ruh durumlarını yansıtan ifadelerin kiplik kavramıyla karşılanabileceği düşünülmektedir. Tasarlama kiplerinin işlevleri olarak belirtilen her bir ifade aslında birer kipliktir.

Türkiyede tasarlama kipleri üzerine sınırlı sayıda çalışma yapılmıştır. Bunların bazıları tek bir kipi ve kipliğin ele alınıp türlü bakımlardan incelendiği çalışmalardır. Yapılan çalışmaların çoğunda metinlerdeki yapısal unsurlar üzerinde durulmuştur. Ancak son zamanlarda yapılan tez ve kitap çalışmalarında kiplerin işlevsel açıdan da incelenmesine ağırlık verildiği görülmektedir.

Turkish Studies

Tasarlama kipleri Eski Türkçe hakkında bilgi veren kaynaklarda sadece yapı bakımından ele alınmış, herhangi bir işlev çalışması yapılmamıştır (Eraslan, 2012; Tekin, 2003; Ercilasun, 2004; Erdal, 2004). -sAr morfeminin incelendiği çalışmalarda bu morfemin bağlı bulunduğu cümlelere karşılaştırma, müsaade (zıtlık), olasılık anlamlarının kattığı belirtilmiştir (Tekin, 2002: 107-108; Yaylagül, 2002: 458-478; Hirik, 2010: 6). İsteme kipliğinin semantik-pragmatik bir incelemesi Sema Aslan Demir tarafından doktora tezi olarak sunulmuş ve ardından kitap olarak basılmıştır (Aslan Demir, 2008). Kırgız Türkçesinde bilgi kipliği üzerine Filiz Kılıç tarafından doktora tezi (Kılıç, 2004), Başkurt Türkçesinde kip üzerine Habibe Yazıcı Ersoy tarafından doktora tezi yapılmış ve kitap olarak basılmıştır (Yazıcı Ersoy, 2014). Emir ve istek kiplerinin işlevsel olarak incelendiği yüksek lisans çalışmaları yapılmıştır (Uçar, 2014; Tuğuz, 2013; Sarıçiyil, 2008). Tasarlama kiplerinin yapı ve işlev bakımından Eski Uygur Türkçesi metinleri üzerinden incelendiği yüksek lisans çalışması yapılmıştır (Benli, 2013). Ayrıca Türkiye Türkçesi ve diğer Türk lehçelerinde tasarlama kipleri ve kiplikleri üzerine yapılmış çeşitli makaleler de bulunmaktadır (Öz Özcan, 2004: 2253-2261; Kılıç, 2005: 68-113; Aydın, 2007: 151-163; Mehmet, 2007: 80-90; Öz Özcan, 2008: 447-458; Kerimoğlu, 2010: 434-478; Yazıcı Ersoy, 2013: 497-513).

“Kırmızı Saçlı Kadın” romanı Orhan Pamuk’un son romanıdır. Pamuk, eserini Batılı bir dille, postmodern bir üslupla dile getirir. Eserde 1980’lerin ortasında Mahmut Usta ve çırağı Cem (asıl kahraman)’in geleneksel araçlarla kuyu kazarak bir arazide su aradıkları zamanlarda, kasabanın uzağındaki bir çadırdaki her gece bir tiyatrocunun kadını dinlemeye giderek ondan eski masal ve hikâyeleri tekrar tekrar dinlediklerini, asıl kahraman Cem’in bu masal ve hikâyeleri anlatan Kırmızı Saçlı Kadın’a âşık olması ve onunla yaşadığı maceranın onun hayatını rezil ettiğini, baba-oğul, otoriterlik ve birey olma gibi konuları işlediğini görüyoruz. Çalışmanın son dönem modern yazarlarından postmodern tarzda yazılmış bir roman olması, bu alanda postmodern roman üzerinden konunun çalışılmamış olması bizi Orhan Pamuk’un “Kırmızı Saçlı Kadın” romanında geçen istek, şart, gereklilik ve emir kipi başlıklarından oluşan tasarlama kiplerinin işlevsel olarak incelenmesine yöneltmiştir.

1. Tasarlama Kipleri

1.1. İstek Kipi

İstek kipi, fiile istek, niyet ve arzu anlamları veren bir tasarlama kipidir, yapılan işin istendiğini veya o işe niyet edildiğini gösterir. Birinci şahıs emir ekleri hem emir hem de istek eki görevindedir ve çekimde -(y)-AyIm ve -(y)-A-m ekleri istek ekleri ile birlikte verilmiştir (Korkmaz, 2003: 648-652). İstek kipleri konuşan kimsenin kılış ve oluş hakkındaki açık eğilimini gösterirler (Banguoğlu, 2011: 469).

İstek kipi, henüz gerçekleşmemiş, gerçekleşmesi istek olarak düşünülen oluş, durum veya kılışı bildiren tasarlama kipidir. Bu kip, belirsiz bir gelecek zamana gönderme yapmakla birlikte *yapaymış, yapsaymış, yapaydı* gibi çekimlerde geçmiş zaman düzleminde gerçekleşmemiş ancak konuşma anında ifade edilen isteği de bildirebilir (Balcı, 2014: 51).

1.1.1. İşlevleri

İncelediğimiz “Kırmızı Saçlı Kadın” romanında istek kipi “istek” anlamının dışında beş farklı işlevde kullanılmıştır. İstek anlamının dışında şart, emir, niyet, tembih ve rica anlamlarına gelen kullanımlar istek kipi için farklı işlevleridir.

1.1.1.1. İstek İşlevi

“Akşam yemeğinden sonra ben ortalığı toplarken ‘kasabaya *gidelim*, çivi *atalım*’ derdi Mahmut Usta. Ya da bazan ‘sigaram bitmiş’ derdi.” (31)

“‘Kasabaya **gitmeyelim**’ dedi Mahmut Usta yemek biterken.” (36)

“Nerede kaldın?” “Anneme telefon **edeyim**, dedim.” “Çok mu özledin ananı?” “Evet, özledim.” (42)

“İkinizden biri insin aşağı, ben burada **kalayım**. Hanginiz inecek?” (44)

1.1.1.2. Şart İşlevi

“Çadırın kenarında oturup sohbet ederken sık sık kayan yıldızları görür, konuşurduk. Cenab-ı Allah yaz gecelerini yıldızlı yapmıştı ki, ne kadar çok insan, ne kadar çok hayat olduğunu **hatırlayalım**.” (33)

“Sen de baban gibi rakı seviyorsan onun şişesinden bir kadeh **vereyim**.” (71)

“Kusura bakma, rakıdan hatırlayamadım. Madem sen hatırlıyorsun, söyle de **dönelim** yemeğe.” (168)

1.1.1.3. Emir İşlevi

“‘Hadi geç kahtıyoruz, **gidelim**’ dedi baba sandığım adam.” (53)

1.1.1.4. Niyet İşlevi

“‘Çocuk çalışıp para kazanmak istiyorsa kırma şevkini’ dedi eniştem. ‘Ben bir sorup **öğreneyim** kimdir bu kuyucu ustası.’” (14)

“Bazan marangoz kapalı olur, ustam ‘Gel şurda sana bir çay **ismarlayayım**’ der, meydana açılan sokaktaki Rumeli Kahvehanesi’nin iki kanatlı kapısının önündeki boş masalardan birine otururduk.” (40)

“‘Seni de evine **birakalım**’ diyerek Ali’yi kamyonette yanlarına alınca, bir anda biz ustamla yalnız kaldık.” (58)

“Davaya **gireyim**, lafı uzatmadan ilk celsede, biz de kan testi **isteyelim**. Bir de gizlilik kararı **aldırayım** ki basın Sührab’ın patronu diye rezil haberler yapıp bizi üzmesin.” (145)

1.1.1.5. Tembih İşlevi

“Usta toprağı kazıyor, ben bazan kazma vuruyor bazan da çıkan toprağı kürekle Ali’nin el arabasına koyuyordum ve ikimiz ustanın hızına ancak yetişiyorduk. ‘Arabayı çok doldurma da, hızla boşaltıp hızla geri **getireyim**, daha iyi’ derdi Ali, bazan soluk soluğa.” (19-20)

1.1.1.6. Rica İşlevi

“Ama artık kuyuyu paydos **edelim**, ne olur. Ver elini öpeyim.” (81)

1.2. Şart Kipi

Bir gramer terimi olarak “şart sigası”, “temenni sigası”, “dilek şart kipi”, “dilek koşul kipi” gibi isimlerle adlandırılan dilek şart kipi, bir oluşu bir kılışı “şart” a veya “dilek-istek ve niyet” e bağlayan tasarlama kipidir. Bir şartın veya temenninin ifade edilmesi -sA ekinin fiil kök ve gövdelerine getirilmesiyle gerçekleşir. Ana cümlenin yardımcı cümlesi olarak kullanılan bu kip, diğer tasarlama kiplerinden ayrılmaktadır. Bu kip kendi başına bir yargı taşıyamayacağı için ana cümleye bağımlı durumdadır. Yardımcı cümle içerisinde olmayıp kendi başına müstakil olarak kullanılabilen -sA eki ile çekimlenmiş bir cümle, bir dilek veya isteğin ifadesi olarak karşımıza çıkabilir.

1.2.1. İşlevleri

İncelediğimiz “Kırmızı Saçlı Kadın” romanında şart kipi “şart” anlamının dışında on farklı işlevde kullanılmıştır. Şart anlamının dışında durum bildirme, genelleme, açıklama, sebep-sonuç, uyarı, ikaz, kesinlik, beklenti, varsayım, ihtimal, tavsiye, karşılaştırma, tahmin ve kararsızlık anlamlarına gelen kullanımlar şart kipinin farklı işlevleridir.

1.2.1.1. Şart İşlevi

“Babam beni **azarlasa**, ona hak verir, utanır, olayı unutturdum. Mahmut Usta azarlayınca nedense bu daha derine işliyor, hem ona itaat edip dediğini yapıyordum hem de ona öfkeleniyordum.” (27)

1.2.1.2. Durum Bildirme, Genelleme, Açıklama İşlevi

“Mahmut Usta aşağıda kovayı toprakla doldurunca, çoğu zaman başını yukarı bile kaldırmadan ‘Çeek!’ diye bağırdı. Yukarıda ikimiz de hazır **bekliyorsak** Ali ile hemen çıkırığın kollarına sarılır toprak yüklü ağır kovayı havalandırırız.” (25)

“Zamanında bu hikâyeleri rahmetli Mahmut Usta’dan dinlediğimi **söylesem** de bana inanmaz ama gene de dinlerdi.” (193)

1.2.1.3. Sebep-Sonuç İşlevi

“Yazın ilk yarısında eniştemin bana göstereceği işte çalışır para **biriktirsem**, Temmuz’dan sonra hem Beşiktaş’taki Deniz Kitabevi’nde tezgâhtarlık edebilir hem de dershaneye gidip gelecek seneki üniversite giriş sınavına hazırlanabilirdim.” (12)

“Öğle üstü, Mahmut Usta yukarı aldırıldı kendini. ‘Ben yukarıda birinizle çıkırığı **çevirsem**, aşağısını daha çabuk boşaltırız’ dedi.” (44)

1.2.1.4. Uyarı, İkaz İşlevi

“Mahmut Usta da çok anlattığı için benim cevabı bildiğimi bilirdi ama gene de ‘Benim ustam babamdı’ derdi, bir öğretmen tavrıyla. ‘Sen de iyi bir çırak **olacaksan**, bana oğul gibi olacaksın.’” (34)

“Bazı kuyucu ustaları ‘Oraya kuyu vurmamı **istersen**, metresine şu kadar daha fazla alırım’ diyerek su bulamama tehlikesine karşı kendilerini güvenceye alırdı.” (45)

“‘Toz çıkarmadan, ağır çalış’ dedi ona Mahmut Usta. ‘Hızlı **gidersen** toz içinde boğulur, yukarıda ışığı bile göremezsin.’” (54)

1.2.1.5. Kesinlik İşlevi

“‘Eğer vebadan kurtulmak **istiyorsanız**’ demiş Tanrılar, ‘bundan önceki kralı öldüren katili bulun ve onu şehirden atın. O gün veba bitecektir!’” (39)

“Kuyucu su bulunması zor bir yerde kuyu **kazarsa**, sonraki ödülü tehlikeye atacağı için, yer seçerken dikkatli olacaktı. Ya da arazi sahibi ‘Burayı kaz’ diye susuz bir köşede ısrar **ederse**, kuyucu metre başına parasını gene alacaktı.” (45)

1.2.1.6. Beklenti İşlevi

“Onun her dediğini fazlasıyla yapma isteği aslında hoşuma giden bir duygu değildi. Ama öyle **yaparsam** kuyu kazarken hayatımın daha kolaylaşacağına ve suyu daha çabuk bulacağımıza inanıyordum.” (44)

1.2.1.7. Varsayım, İhtimal İşlevi

"Sabah o uçakta **olsaydım** Mahmut Usta'nın kuyusunu gözlerim arar, ama herhalde onu bulamazdım." (113)

1.2.1.8. Tavsiye İşlevi

"Çocuk çalışıp para kazanmak **istiyorsa** kırma şevkini' dedi eniştem." (14)

1.2.1.9. Karşılaştırma İşlevi

"Mahmut Usta hikâyeleriyle beni nasıl terbiye etmek **istiyorsa**, ben de hikâyemle onu rahatsız etmeliydim!" (37)

1.2.1.10. Tahmin İşlevi

"Ya beni terbiye etmek, burnumu sürtmek için bir süreliğine kuyunun ağzında **belirmezse?**" (80)

1.2.1.11. Kararsızlık İşlevi

"Öğle paydosunda koşa koşa Öngören'e gidip bir **görse miydim?**" (76)

1.3. Gereklilik Kipi

Gereklilik, gramerlerimizde şimdiye kadar "gereklik" (Gencan, 2001: 315; Ergin, 2006: 312; Ediskun, 2005: 182; Dizdaroğlu, 1963: 17), "gerekirlik" (Deny, 1941: 372), "gerekmelik" (Emre, 1945: 464) ve "gereklilik" (Bilgegil, 1982: 270; Timurtaş, 1977: 132; Topaloğlu, 1989: 78; Korkmaz, 1992: 71) gibi birbirinden farklı terimlerle karşılanmıştır. Türkçede yapılması istenen veya yapılması tasarlanan bir eylemin gerekliliğini gösteren yapılar gereklilik ifade eder. Bugün Türkçede *-mAll* eki ile gösterilen kip, Eski Anadolu Türkçesinin son dönemlerinde kullanılmaya başlanmış ve Osmanlı Türkçesi döneminde bir kip olma özelliği kazanmıştır.

Bugün Türkiye Türkçesinde *-mAll* ekinin yanı sıra gereklilik ifade eden *gerek, lazım, zorunda, şart, mecbur, icab et-* vb. kiplik işaretleyiciler de bulunmaktadır.

1.3.1. İşlevleri

Gereklilik kipinin temel işlevi, yapılması planlanan bir işin gerekli, zorunlu olduğunu göstermektir. Ancak, bu gereklilik emir ifade eden gerekliliğin yanında konuşucunun yapmayı tasarladığı işlere bağlı, içsel bir gereklilik ifadesini de karşılamaktadır. Bu durumdan, eğer gereklilik yerine getirilmezse bir sakınca doğacağı anlamı da çıkabilir.

Diğer tasarlama kipleri gibi, gereklilik kipi de dildeki ve cümledeki kullanılış biçimlerine bağlı olarak işlev kayması yoluyla bazı farklı işlevler kazanmıştır. İncelediğimiz "Kırmızı Saçlı Kadın" romanında gereklilik kipi "gereklilik" anlamı dışında dokuz farklı işlevde kullanılmıştır. Zorunluluk, istek, tahmin, varsayım, ihtimal, tavsiye, yönlendirme, çaresizlik, kararsızlık, kesinlik, teselli ve alay anlamları gereklilik kipinin ifade ettiği diğer işlevleridir.

1.3.1.1. Gereklilik İşlevi

"Önce Ali bizi kasabadaki marangoza götürdü. İki metreden sonra artık toprağı kuyunun dışına kürekle atmamız mümkün olmadığı için bütün kuyularda olduğu gibi bir çıkırık kurmamız **gerekliyordu.**" (21)

"Hikâyemi yıllar sonra okuyan meraklılara şu bilgiyi **vermeliyim:** ..." (69)

"Şehirde belki de bu yüzden veba çıkmıştı ve beladan kurtulabilmeleri için eski kralı kim öldürdü, onu bulmaları **gerekliyordu.**" (95)

“Eski masallar, uğursuzluk, hatıralar gibi bahaneler icat edeceğime Sührab’ın büyümesini düşünmeliydim.” (133)

1.3.1.2. Zorunluluk İşlevi

“Ama annem kitapçının verdiği paradan memnun değildi. Tezgâhtarlıktan kazandığım para hiç olmazsa üniversiteye giriş dershanesine vereceğimi **karşılmalıydı**. Babamın kaybolmasından sonra annemle çok iyi arkadaş olmuştuk. Yazar olma kararımı ise şakaymış gibi gülererek karşılıyordu. Önce iyi bir üniversiteye **girmeliydim**.” (12)

“Aklımda en çok Mahmut Usta yüzüme bakıp ‘Evet, Yusuf güzel ve çok akıllıydı, ama bir babanın oğulları arasında ayırım yapmaması **gerekirdi**’ demesi kalmış.’ ‘Bir baba adil **olmalıdır**’ diye de eklemiştii sonra, ‘adil olmayan baba evladını kör eder.’” (35)

“‘Kaya çok sert ama merak etme, ben onu yola getireceğim’ dedi ilk akşam. ‘Çıracak ustasına güvenmeyi **öğrenmeli!**’ dedi ikinci akşam benim sabırsızlandığımı görünce.” (40)

“Şimdi, yıllar sonra, onun adını okurdan bile kıskançlıkla saklamak istiyorum. Ama hikâyenin hepsini dürüstlükle **anlatmalıyım**.” (67)

“Para kazanmamız **gerek**... dedi gözlerimin içine dimdik bakarken.” (70)

1.3.1.3. İstek İşlevi

“Sarılıp onu **kucaklamalı**, onu gerçek bir baba gibi **öpmeliydim**. Ama hayal kırıklığı ve pişmanlığa kapılarak yanlış bir şey söyledim.” (171)

“**Sabretmeli**, devrim yapmaları için erkekleri **desteklemeliydim**. Ama Türk solcu erkekleri ile kadınları arasındaki eşitsizlik konusuna gireceğimi sanmayın sakın. Benim son monologlarım yalnızca öfkeli değil, aynı zamanda şiirsel ve zarif de **olmalıdır**.” (180)

1.3.1.4. Tahmin İşlevi

“Ona yaklaşım konuşmak istedim. Benden en azından on yaş büyük **olmalıydı**.” (53)

“En fazla üç saat uyumuş **olmalıydım** ama iyice dinlenmiş gibiydim.” (76)

“Kırmızı Saçlı Kadın Öngören’de bana yaşını doğru söylediye şimdi altmış yaşında **olmalıydı**.” (130)

1.3.1.5. Varsayım ve İhtimal İşlevi:

“Çocukluğumda, yazları Ihlamur Kasrı’nın arkasındaki boş araziye kurulan lunaparkın yanına bir yıl bunun gibi bir çadır tiyatrosu kurulmuştu ama tutunamayıp kapanmıştı. Bu tiyatro da onun gibi bir şey **olmalıydı**.” (37)

“Bizim kuyudaki nikelde demirden kayaların her biri gökten kayıp buraya düşen birer kuyruklu yıldız **olmalı**.” (56)

“Saatlerdir hiçbir şey yememiştım ama çörekler ve dönerli sandviçlere aklım takılmıyordu bile. Katil olmak böyle bir duygu **olmalı**, dedim kendi kendime.” (90)

1.3.1.6. Tavsiye ve Yönlendirme İşlevi

“Ama hikâyeye en başından babasının kuyu kazmaya gitmesinden **başlamalıydı**. Demek ki ben, her şeyi öğrenip ona **anlatmalıydım**. ... Yalnız bundan sonraki sayfalar değil, bütün bu kitap bir cinayet soruşturması gibi hukuki ayrıntı ve kanıtlara dikkat edilerek **okunmalı**.” (188)

"O kitabı yalnızca hâkime kendini savunmak için değil, ibretlik bir hikâye olduğu için de yazmalıydı." (194)

"Tabii romanına nasıl başlayacağını sen daha iyi bilirsin ama kitabın, benim son sahnedeki monologlarım gibi hem içten hem de masal gibi **olmalı**. Hem yaşanmış bir hikâye gibi sahici, hem de bir efsane gibi tanıdık **olmalı**." (195)

1.3.1.7. Çaresizlik ve Kararsızlık İşlevi

"Belki de Mahmut Usta'nın öldüğüne ve suçumun geri dönüşsüz olduğuna karar vermiştim. 'Allahım bana acı!' diye yalvardım. Ne **yapmalıydım**?" (84)

"'Enver'in ne yapacağı hiç belli olmaz.' Bunu oğlumun gözü pek olduğu anlamına alıp **gururlanmalı mıydım**?" (161)

1.3.1.8. Kesinlik İşlevi

"... bir yıldız kayınca, Mahmut Usta bazan gerçekten birinin ölümüne tanık olmuş gibi dertlenir, dua okur, benim oralı olmadığımı görünce içerler, hemen yeni bir hikaye anlatırdı. Bana kızmasın diye anlattığı her şeye **inanmalı mıydım**?" (33)

"Ama yanlış **anlamamalıydım**, Hayri Bey çok iyi bir insandı; kuyudan su çıkınca mutlaka eski beyler gibi bizi hediyelere boğacak, hakkımızı verecekti!" (61)

1.3.1.9. Teselli İşlevi

"Avukat Necati Bey'e göre, oğlumun beni görmek istememesi aslında iyiye **yorulmalıydı**." (146)

1.3.1.10. Alay İşlevi

"'Sizinle nasıl **konusmalıydım** babacığım?' dedi alaycı bir havayla. 'İtaatkâr bir oğul olursam, Avrupalı bir birey olamam. Avrupalı bir birey olursam da bu sefer itaatkâr bir oğul olamam. Yardım edin bana.'" (169)

1.4. Emir Kipi

Emir kipi, fiilin yapılmasını güçlü bir dilek veya emir biçiminde ifade eden bir gramer kalıbıdır. Emir kipinde kip ekleri diğer kiplerde olduğu gibi düzenli bir şekilde kullanılmaz, kip ekleri ve şahıs ekleri birbirine karışmıştır. Fiilin kök veya gövdesine eklenen kip ekleri aynı zamanda şahıs da ifade ettiğinde, kipe bir daha şahıs ekleri getirilmez. Bu durumda her şahıs için ayrı bir emir eki ortaya çıkar. Yalnız üçüncü şahıs çokluk çekimi, üçüncü şahıs teklik çekimindeki kip ekine, bir -Ar çokluk ekinin getirilmesiyle karşılanır (Korkmaz, 2003: 665-666).

Emir kipinin teklik ve çokluk birinci şahıs çekimleri için (*geleyim, gelelim*) bugün gramer kitaplarında farklı görüşler bulunmaktadır. Muharrem Ergin, Zeynep Korkmaz, A. Bican Ercilasun dışındaki araştırmacılar, genellikle emir kipinin birinci şahsının varlığını kabul etmiyorlar. Tahsin Banguoğlu emir kipinin teklik ve çokluk ikinci ve üçüncü şahıslardan ibaret olduğunu söylemektedir (Banguoğlu, 2011: 473). G. Nemeth, Hikmet Dizdaroğlu, İbrahim Necmi Dilmen, Vecihe Hatipoğlu, Haydar Ediskun, M. Kaya Bilgegil, Tahsin Banguoğlu, T. Nejat Gencan, Ömer Demircan, Faruk Kadri Timurtaş, Ahmet Topaloğlu, Berke Vardar, Oya Adalı gibi araştırmacılarımız, insan kendi kendine emir veremeyeceği için, emir kipinin birinci teklik ve çokluk şahısları olmadığını ifade ederek teklik ve çokluk birinci şahıs emir yapılarının istek kipine girmesi gerektiği görüşünü savunurlar (Türkyılmaz, 1999: 15). Marcel Erdal, teklik birinci şahsın kendi kendine emredemeyeceğini düşündüğü için bu kipi "volitional forms" olarak adlandırmıştır (Erdal, 2004: 234). Talat Tekin de benzer bir görüşle bu kipi "gönüllülük kipi" başlığında emir teklik ve çokluk

birinci şahıslarını göstermiş olup “buyurma kipi” başlığında emir teklik ve çokluk ikinci ve üçüncü şahıslarını göstermiştir (Tekin, 2003: 181).

1.4.1. İşlevleri

Emir, eylemin işlenmesi veya işlenmemesi ile ilgili konuşanın tutumunu yansıtan istek ifade eden bir kipliktir (Karademir, 2012: 2091). Emir kipi, emir ve istek fonksiyonlarının dışında farklı işlevlerde de kullanılmaktadır. İncelediğimiz “Kırmızı Saçlı Kadın” romanında emir kipi “emir” anlamının dışında on üç farklı işlevde kullanılmıştır. Emir anlamının dışında istek, şart, açıklama, haber verme, bilgilendirme, çağrı, saygı, incelik, rica, kabul etme, ikaz, tavsiye, yönlendirme, öğüt, akıl verme, sebep-sonuç, önemsememe, tedbir, güven duyma ve yalvarma, yakarma anlamlarına gelen kullanımlar emir kipinin farklı işlevleridir.

1.4.1.1. Emir İşlevi

“Üç gün önce Hazreti Allah bana İran’a **git**, Tebriz Şahı’nın sarayına gir ve oğlunuzun, sizin şehzadenizin canını **al!** diye emretmişti demiş Azrail.” (43)

“Cem, hemen geri **dön!**’ Niye?’ ‘O çocuktan uzak **dur**. İzini **kaybettir** ona.’” (163)

1.4.1.2. İstek İşlevi

“Kırmızı Saçlı Kadın gözlerimin içine niyet ederek, kastederek, hala dikkatle bakıyordu. ‘Ustanla **gelin** bir akşam bizim tiyatroya...’ dedi.” (53)

“Tiyatroya **sok** beni’ dedim. ‘Bilet alıp gireyim.’ ‘Lokantaya **gel**.’” (60)

1.4.1.3. Şart İşlevi

“On sekiz yaşından küçüklere de yasak. Bir tanıdığın varsa **otur**, yoksa kusura **bakma**.’ ‘O bizim tanıdığımız, bırak **otursun!** dedi Kırmızı Saçlı Kadın garsona.’” (46-47)

“Zaten dinlediğin hikâye başına geleceği için ona efsane **dersin**.” (181)

1.4.1.4. Açıklama, Haber Verme, Bilgilendirme, Çağrı İşlevi

“Çekilmesi gereken ipler, çakılması gereken küçük kazıklar gecenin içinde kaybolmuş, karanlıkta her şey ruhumun içinde kördüğüm olmuştu. ‘Oradan **tut**, buradan değil’ diye Mahmut Usta sesleniyordu.” (15)

“Mahmut Usta aşağıda kovayı toprakla doldurunca, çoğu zaman başını yukarı bile kaldırmadan ‘**Çeek!**’ diye bağırırdı.” (25)

1.4.1.5. Saygı, İncelik, Rica İşlevi

“Üç günde bir öğle vakti arazi sahibi Hayri Bey kamyonetiyle gelip işler yolunda mı diye sabırsızlıkla sorardı. Öğle arasındaysak, Mahmut Usta ‘**Buyur**’ diyerek onu da domates, ekmek, beyaz peynir, zeytin, üzüm ve Coca Cola’dan oluşan soframıza çağırırdı.” (25)

1.4.1.6. Kabul Etme, Kabullenme İşlevi

“Kafam bu düşüncelerle aylakça meşgulken burnuma Mahmut Usta’nın yaktığı sigaranın hoş kokusu gelir, uzaktaki askeriyede akşam içtimasında ‘**Sağ ol!.. Sağ ol!..**’ diye bağırarak erleri ve bir arının vızıltısını işiterek bu dünyaya tanıklık etmenin, yaşamının ne tuhaf bir şey olduğunu aklımdan geçirirdim.” (28)

“Sen de **itaat et** ona, ne var!’ dedi Kırmızı Saçlı Kadın tatlılıkla gülümseyerek, sana zorla cıvraklık ettirmiyor ki...” (68)

1.4.1.7. İkaz ve Uyarı İşlevi

"Oysa Mahmut Usta benim başımdan aşağı su dökerken kocaman ve sert parmağının ucuyla, sırtımdaki, kolumdaki bir çürüğe yarı merak yarı şakayla dokunur, benim 'Ah!' diye inleyerek irkildiğimi görünce, hem güler hem de şefkatle '**Dikkat et**' derdi." (29)

1.4.1.8. Tavsiye ve Yönlendirme İşlevi

"Bir başka seferinde biri mantardan, biri de mermerden iki dağın birbirlerini tanımadan ve anlamadan nasıl karşılıklı binlerce yıl bakıştuklarını anlattıktan sonra, 'Kur'an-ı Kerim'de evlerinizi yüksek yere **yapınız**' diye bir ayet olduğunu söylemiştik." (31)

1.4.1.9. Öğüt ve Akıl Verme İşlevi

"Hayaletimsi görüntüler içinde karşılıklı bakışan iki dağı ben de bir an fark ederdim. Ama bunun bir yanılısına olduğunu kendime bile söyleyemeden Mahmut Usta konuyu değiştirir, 'yarın arabayı ağzına kadar **doldurmayın**' diyerek öğüt verirdi bana." (31)

1.4.1.10. Sebep-Sonuç İşlevi

"'Çırağına güvenemezsen kuyucu olamazsın' derdi sonra. Yukarıdaki çocuğun her şeyi doğru düzgün, vaktinde ve dikkatle yaptığına usta emin olacak ki, onu unutup kendini işine **versin**.'" (34)

1.4.1.11. Önemsememe, Umursamama İşlevi

"'Geldiğimizde de vardı o reziller' dedi Mahmut Usta. 'Askerler için göbek atar, edepsizlik yaparlar. ... **Boş ver** onları! Madem kasabaya indin, insanları gördün, bu akşam da sen **anlat** bir hikâye, küçük bey!'" (37)

1.4.1.12. Tedbir Alma İşlevi

"Baba padişah telaşlanmış 'Sen kimseye söylemeden doğru İran'a, Tebriz Sarayı'na **git**, orada **saklan**' demiş oğluna." (43)

1.4.1.13. Güven Duyma İşlevi

"Ustana **güven**. Sen benim sözümü **dinle** ve gönlünü ferah **tut**. Ben orada suyu bulacağım." (47)

1.4.1.14. Yalvarma, Yakarma İşlevi

"Kapıda bütün gücüyle elbisemin eteğine ve koluma yapışır, sanki beni bir daha göremeyeceğim gibi 'Anne, beni **birakma**' diye yalvarır ve beni hiç bırakmazdı." (193)

Sonuç

Çalışmada Orhan Pamuk'un "Kırmızı Saçlı Kadın" romanındaki istek, şart, gereklilik ve emir kiplerinden oluşan tasarlama kipleri işlevsel açıdan incelenmiştir. Bu işlevsel çalışma, Türkçenin anlam zenginliğinin sadece yapı unsurlarıyla kurulamayacağı düşüncesini bir kez daha kanıtlamıştır. Dilin, çok işlevsel olabilme özelliği, dilin kullanım sıklığını ve canlılığını göstermesi bakımından önemlidir. Romandaki tasarlama kiplerinin işlevsel açıdan incelenmesiyle dilin bu işlek yapısı ve ifade gücü gösterilmeye çalışılmıştır.

Romanda tasarlama kiplerinin kendi asıl işlevleri dışında farklı işlevlerinin de bulunduğu görülmüştür. İstek kipi istek anlamı dışında şart, emir, niyet, tembih, rica ve kararsızlık anlamlarında; şart kipi şart anlamı dışında durum bildirme, genelleme, açıklama, sebep-sonuç, uyarı, ikaz, kesinlik, beklenti, varsayım, ihtimal, tavsiye, karşılaştırma ve tahmin anlamlarında; gereklilik kipi gereklilik

anlamı dışında zorunluluk, istek, tahmin, varsayım, ihtimal, tavsiye, yönlendirme, çaresizlik, kararsızlık, kesinlik, teselli ve alay anlamlarında; emir kipi emir anlamı dışında istek, şart, açıklama, haber verme, bilgilendirme, çağrı, saygı, incelik, rica, kabul etme, ikaz, tavsiye, yönlendirme, öğüt, akıl verme, sebep-sonuç, önemsememe, tedbir, güven duyma ve yalvarma, yakarma anlamlarında kullanılmıştır.

Çalışma tek bir romanla sınırlı tutulduğu için ifade edilen tasarlama kiplerinin bütün işlevlerini ele aldığımız söylenemez. İncelenen kaynakların arttırılmasıyla tasarlama kiplerinin çalışmada belirtilen işlevlerinden daha başka işlevler de ifade ettiğini söylemek mümkün olacaktır. Çalışmanın sınırını aşmamak için seçilen kaynağın amacımızı ifade etmekte yeterli olduğunu söyleyebiliriz.

KAYNAKÇA

- Acarlar, K. (1969). Fiil Kiplerindeki Anlam Kaymalarının Nedenleri. *Türk Dili*, C. XX, S. 231, s. 250-254.
- Aslan Demir, S. (2008). *Türkçede İsteme Kipliği Semantik – Pragmatik Bir İnceleme*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Aydın, Ö. (2007). Türkçede Üçüncü Kişi Buyrum Yapıları. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih, Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 47/1, s. 151-163.
- Balcı, O. (2014). Kazak ve Kırgız Türkçelerinde İstek Kipleri, İşlevleri ve İstek İşlevli Diğer Kipler. *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 52, Erzurum, s. 51-84.
- Banguoğlu, T. (2011). *Türkçenin Grameri* (9. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Benli, N. (2013). *Eski Uygur Türkçesinde Tasarlama Kiplerinin Yapı ve İşlev Bakımından İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 228s.
- Bilgegil, K. (1982). *Türkçe Dilbilgisi*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Deny, J. (1941). *Türk Dili Grameri (Osmanlı Lehçesi)* (Ter. Ali Ulvi Elöve). İstanbul: Maarif Vekâleti Yayınları.
- Dizdaroğlu, H. (1963). *Türkçede Fiiller*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ediskun, H. (2005). *Türk Dilbilgisi (10. baskı)*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Emre, A. C. (1945). *Türk Dilbilgisi*. İstanbul: TDK Yayınları.
- Eraslan, K. (2012). *Eski Uygur Türkçesi Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ercilasun, A. B. (2004). *Türk Dili Tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Erdal, M. (2004). *A Grammar of Old Turkic*. Leiden- Boston.
- Ergin, M. (2006). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Gencan, T. N. (2001). *Dilbilgisi*. Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Hirik, S. (2010). *Eski Uygur Türkçesinde Olasılık Kipliği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 155s.

- Hirik, S. (2015). Zarfların Kipsel Alandaki Görünümleri. *Turkish Studies, Volume 10/8*, s. 1365-1382.
- Karademir, F. (2012). Türkiye Türkçesinde Emir Kip(lik)i Üzerine. *Turkish Studies, Volume 7/4*, s. 2091-2138.
- Kerimoğlu, C. (2010). Türkiye Türkçesindeki Bilgi Kipliği İşaretleyicileri Üzerine: Kesinlik Dışılık. *Turkish Studies, Volume 5/4*, s. 434-478.
- Kılıç, F. (2004). *Kırgız Türkçesinde Bilgi Kipliği: Delile Dayananların Diğer Bilgi Kiplikleriyle İlişkisi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı, Ankara, 177s.
- Kılıç, F. (2005). Kırgız Türkçesinde Algısal Delile Dayalılık. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi, C. 2, S. 1*, Mart 2005, Ankara, s. 68-113.
- Korkmaz, Z. (2003). *Türkiye Türk Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Z. (1992). *Grammer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Mehmet, G. (2007). Yeterlilik Kategorisi ve Salar Türkçesindeki Görünümü. *MTAD, C. 4, S. 3*, s. 80-90.
- Öz Özcan, A. (2004). Özbek ve Türkiye Türkçesinde "Olasılık-Tahmin" Bildiren Modal Sözcükler., V. *Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri, C. II, (20-26.09.2004)*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, s. 2253-2261.
- Öz Özcan, A. (2008). Özbek ve Türkiye Türkçesinde "Kesinlik" Bildiren Modal Sözcükler. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S. 9*, Güz 2008, s. 447-458.
- Pamuk, O. (2016). *Kırmızı Saçlı Kadın*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Sarıçiyil, F. (2008). *İstek ve Emir Kiplerinin Öğretimi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir, 115s.
- Tekin, Ş. (2002). Eski Türkçe. *Türk Dünyası El Kitabı* (3.Baskı). Ankara, s. 69-120.
- Tekin, T. (2003). *Orhun Türkçesi Grameri*. İstanbul: Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi.
- Timurtaş, F. K. (1977). *Eski Türkiye Türkçesi*. İstanbul: İÜ Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Topaloğlu, A. (1989). *Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*. İstanbul.
- Tuğuz, Z. (2013). *Türkçede Emir ve İstek Kipinin Tarihsel Gelişimi ve Eş Zamanlı Görünümü* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin, 251s.
- Türkyılmaz, F. (1999). *Tasarlama Kiplerinin İşlevleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Uçar, M. (2014). *Türkçede Emir Kipinin İşlevleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 310s.
- Üstünova, K. (2004). Dilek Kiplerinde Zaman Kavramı. *Türk Dili, 635*, Ankara, s.678-686.
- Yaylagül, Ö. (2002). *Türk Dilinde -sA(r)'lı Kuruluşlar (tarihi karşılaştırmalı bir durum çalışması)* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya, 640s.

Yazıcı Ersoy, H. (2013). Başkurt Türkçesinde Niyet Kipi ve İşaretleyicileri. *Leyla Karahan Armağanı*, s. 497-513.

Yazıcı Ersoy, H. (2014). *Başkurt Türkçesinde Kip*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.